

EDICTUL DIN NANTES (1598) ȘI REVOCAREA LUI (1685)

Prefacerile sociale determinate de apariția relațiilor capitaliste, abuzurile clerului catolic au făcut ca și în Franța să se răspândească Reforma, ca o manifestare ideologică ce reflecta schimbările survenite în mentalitatea vremii, o mentalitate care lăsa tot mai mult loc spiritului rațional, înlăturînd superstițiile de veacuri.

Era rezultatul firesc al culturii umaniste care în Franța, la fel ca și în Germania lui Luther, prinsese rădăcini adînci, dar, spre deosebire de Germania și Anglia, Reforma în Franța s-a transformat într-o platformă ideologică a acelor pături sociale nemulțumite de consecințele instaurării monarhiei absolute, categorii și grupări sociale dornice să mențină o Franță feudală fărîmitată, în general a nobilimii refractare centralizării și progresului.

Forțele noi s-au grupat în jurul regalității; aceasta, datorită politicii energice a unor suverani ca Filip IV, Ludovic XI, Francisc I, reușise să facă din biserica catolică, de factură universală, o biserică galicană, de stat, o instituție în stare să sprijine monarhia absolută, formă de guvernămînt necesară în acele vremuri de cumpănă, în timp ce protestanții (hughenoții) s-au refugiat în sudul Franței, centrul lor aflîndu-se în Navarra de unde au și pornit ofensiva.

Odată două tabere constituite, conflictul dintre ele, cunoscut sub numele de războaie religioase (1562—1594) a devenit inerent. Au fost două partide politice în luptă, dovadă ușurința cu care participanții treceau dintr-o tabără în alta, convingerile religioase conținînd mai puțin.

Acestei situații a căutat să-i pună capăt Henric IV (1589—1610) prin edictul din Nantes, dat în 1598, act ce a rămas în vigoare pînă în anul 1685, cînd a fost revocat din ordinul lui Ludovic XIV.

Textul edictului din Nantes

„— Poruncim ca religia romano-catolică și apostolică să fie repusă în drepturi în toate bisericile din regatul nostru...

— Pentru a nu da nimănui prilej de tulburări și certuri între supușii noștri, am poruncit și poruncim ca toți cei care împărtășesc așa-numita religie reformată să trăiască și să locuiască în toate orașele și locurile din regatul nostru și din ținuturile supuse nouă, fără a fi prigoniți, asupriți sau siliți ca, în ceea ce privește religia, să facă ceva împotriva conștiinței lor; sub acest temei ei nu vor putea fi puși sub urmărire în casele și locurile unde doresc să trăiască...

— Oprim de asemenea orice manifestare a numitei religii la curtea noastră, în suita noastră și tot astfel în pămînturile și provinciile noastre de lîngă Alpi, precum și în orașul nostru Paris și în împrejurimi pînă la o depăr-

tare de 5 mile de Paris. Totuși, cei care aparțin numitei religii și trăiesc în pomenitele pământuri și provincii de lângă Alpi, în orașul nostru Paris și în împrejurimile sale pînă la 5 mile, nu vor putea fi puși sub urmărire în casele lor, nici siliți să facă ceva împotriva conștiinței, cu privire la religia lor...

Pentru a împăca mai bine cererile supușilor noștri cu dorința noastră și a înlătura pe viitor orice plîngeri, hotărîm ca toți cei care împărtășesc sau vor împărtăși așa-numita religie reformată să aibă dreptul de a ocupa și exercita orice fel de funcții publice — regale, senioriale sau orășenești — în regatul nostru, în provinciile, pământurile și senioriile de sub stăpînirea noastră, fără a ține seamă de nici un legămînt potrivit, și vor putea fi primiți și îngăduiți în fața noastră, fără nici o deosebire“.

(Fr. Pall, C. Mureșan, *Lecturi din izvoarele istoriei evului mediu*, E.D.P., București 1961, p. 239)

Revocarea edictului din Nantes

„— Interzicem tuturor supușilor noștri aparținînd religiei pretinsă reformată să se adune în vreun loc sau casă particulară pentru a exercita cultul zisei religii, ori care ar fi pretextul...

— Impunem tuturor preoților numitei religii pretinsă reformată, care nu vor voi să se convertească, să plece din regatul și de pe pămîntul aflat în stăpînirea noastră, în decurs de 15 zile de la publicarea edictului nostru prezent.

— Interzicem funcționarea școlilor particulare care instruiesc copiii ținînd de religia pretinsă reformată.

— În ce privește copiii care se vor naște din părinți ce țin de religia pretinsă reformată, noi vrem ca ei să fie botezați de către preoții din parohii... iar apoi să fie crescuți în religia catolică apostolică și romană.

Atragem atenția în mod expres și cu toată severitatea că interzicem tuturor celor ce țin de religia pretinsă reformată, ca ei, femeile și copiii lor, să plece din numitul nostru regat, din țara și pămînturile ce le stăpînim și nici să scoată din regat bunurile și averea lor, sub pedeapsa muncii la galere pentru bărbați și a sechestrării bunurilor și persoanei, pentru femei“.

(*Documents d'histoire vivante de l'antiquité à nos jours*, t. IV, Paris, f.a., f. 14).

Comentariu istoric

Edictul din Nantes, promulgat de regele Henric IV, este primul act în istoria Europei apusene prin care se acorda libertatea religioasă unei alte credințe decît cea oficială a statului respectiv. El însă nu avea la bază recunoașterea libertății de conștiință, deși așa pare, dat fiind că se insistă ca protestanții să nu fie obligați „să facă ceva împotriva conștiinței lor“. Sensul exact al cuvintelor este acela de a nu face ceva pentru a provoca pe protestanți. În secolul XVI, nu apăruse încă ideea libertății de conștiință. Scopul unic al edictului din Nantes a fost acela de a se găsi un *modus vivendi*, menajîndu-i pe protestanți, apărîndu-i pe catolici, pentru a se curma vărsarea de sînge cu urmările ei dezastruoase din punct de vedere economic, social precum și politic prin

sciziunea creată în stat și amenințarea unei intervenții din partea Spaniei catolice. De aici grija cu care se sublinia că parizienii, atât de profund atașați religiei catolice, nu vor fi tulburați sau ofenșați de protestanți.

Intențiile regelui și calitățile sale de mare om politic se văd din cuvintele rostite în fața membrilor parlamentului din Paris pentru a-i determina să înregistreze edictul: „nu trebuie să se facă deosebire între catolici și hughenoti (protestanți); trebuie ca *toți să fie buni francezi*” — spunea el. Dar Henric IV rămânea mai departe susținătorul religiei catolice „care nu se putea menține decât prin pace”, îi asigura el pe membrii parlamentului. Era obligat s-o facă. Însăși alegerea lui ca rege fusese condiționată de păstrarea religiei catolice. Era o problemă de securitate a statului pe care Henric trebuia s-o rezolve. Pentru a dezarma pe catolici, Henric de Navarra își abjurase credința în fața porților Parisului; pentru a liniști pe protestanți a proclamat edictul din Nantes. Ceea ce pare o libertate de conștiință nu este, de fapt, decât o hotărâre care făcea din protestantism o confesiune religioasă dezavantajată, iar din protestanți un corp social și politic privilegiat, deoarece, pe de o parte, li se refuza hughenotilor oficierea publică a cultului la Paris și în localitățile unde se afla. Curtea, pe de alta, li se permitea să dispună de două locuri întărite în fiecare baillage și să țină adunări nu numai cu caracter religios ci și politic. Această măsură se explică prin necesitatea de a se înlătura neliniștea protestanților și a li se da posibilitatea să se apere singuri în caz că regele nu ar fi putut-o face. Privilegiul, însă, era incompatibil cu unitatea națională și cu ordinea publică. Se constituia un corp politic înarmat în interiorul statului, de aceea edictul, în mod inevitabil, trebuia să dispară.

Indicații metodice

Cele două fragmente de document pot fi folosite în cadrul capitolului „Dezvoltarea social-economică și politică a țărilor din Europa apuseană în secolul al XVI-lea” (politica internă a Franței în vremea lui Henric IV). Se vor arăta implicațiile edictului, riposta bisericii catolice dată prin intermediul ordinului iezuiților care, după cum mărturisesc documentele, n-a fost străin de comploturile organizate împotriva regelui. Se va menționa procesul intentat de regalitate iezuiților și alungarea lor din Franța (1594—1595). Sfârșitul tragic al lui Henric IV a fost rezultatul neînțelegerii arătată de contemporani față de politica sa.

În ce privește revocarea edictului, se va arăta că ea a provocat o reacție, de data aceasta din partea protestanților, care considerau edictul inviolabil, irevocabil, un tratat perpetuu între catolici și protestanți, o lege fundamentală a statului ce nu putea fi revocată de nici o autoritate, fie el regele. A fost un prilej de a fi atacat însuși principiul de bază al monarhiei absolute conform căruia regalitatea, puterea supremă în stat, prin grația lui Dumnezeu, putea decide orice. Să se sublinieze că revocarea edictului a fost impusă de considerații politice ce nu puteau fi ocolite, dar urmările acestui act nu au fost în totalitatea lor pozitive. Caracterul sever al edictului de revocare a făcut ca protestanții, punând mai presus interesele religioase decât cele naționale, să emigreze în Germania. Urmarea a fost că din punct de vedere economic Franța

și-a pierdut un număr considerabil de brațe de muncă calificate, majoritatea protestanților emigranți fiind meșteșugari pricepuți.

Se vor face referiri la luptele religioase din Irlanda începute în 1668 și care continuă și acum, pentru a se arăta cum fanatismul religios constituie un mijloc de manifestare a pasiunilor politice.

INDICAȚII BIBLIOGRAFICE

Histoire Universelle, publiée sous la direction de R. Grousset et E. Leonard, t. III, Paris, 1958.

J. M a d a u l e, *Istoria Franței*, vol. I, Ed. politică, București, 1973.

A. R a m b a u d, *Histoire de la civilisation française*, Paris, 1924.

FLORENTINA CAZAN